

KESYÄ MEDIA- SEMINAARI TUTKIJAPUHEENVUORO

**TAJUUKS KUKAAN – MITÄ
MEDIKASVATUKSELLA JA ILMIÖOPPIMISELLA
TAVOITELLAAN?**

**→ ZOOMAUS NUORTEN JA AIKUISTEN
MEDIASUHTEISIIN**

Mari Hankala

**FT, suomen kielen ja kirjallisuuden pedagogiikan
lehtori, Jyväskylän yliopisto**

MISTÄ PERSPEKTIIVISTÄ TARKASTELEN ILMIÖOPPIMISTA JA MEDIAKASVATUSTA?

MUINAISHISTORIA

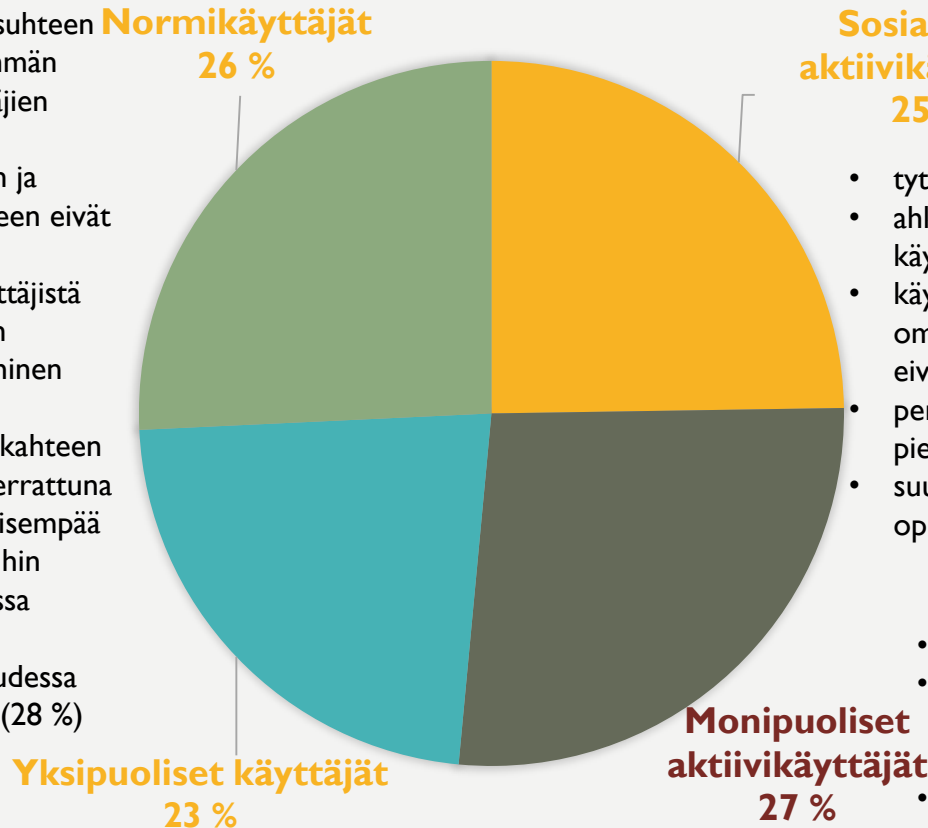
- Vuosina 1995–1998 Sanomalehtien liiton Sanomalehti opetuksessa -hanke, jossa oli tavoitteena kehittää oppilasta aktivoivia työtapoja + kriittistä medialukutaitoa, myös oppiaineiden välistä yhteistyötä (sanomalehti oppiaineita yhdistävä tekijä)
→ 11 koulua eri kaupungeista, 31 opettajaa kehittämässä
- Oppilaslähtöisyys pääasiassa innosti oppilaita → vapaus valita aiheita, autonomia, innostuminen opiskelusta ja myös lehdestä, medialukutaidon kehittyminen; myös opettajat tyytyväisiä
- Toisaalta paljon haasteita: ekaa kertaa uutta kokeilevat opettajat eivät aina osanneet ohjata, osa oppilaista ei osannut ottaa vastuuta ja jäi yksin
- Oppiaineiden välinen yhteistyö jäi niukaksi → opettajien yhteistyön esteenä arjen haasteet: eri kurssit, aikataulujen sovittaminen, ajan puute
- ”Sanomalehti sopii vain äidinkieleen,, historiaan, kuvaamataitoon, ei lainkaan esim. fysiikkaan ja matematiikkaan” → opetuskokeilussa hienoja kokemuksia esimerkiksi matematiikan diagrammikurssin toteuttamisesta pelkästään sanomalehtien avulla

TÄNÄÄN

- Ilmiöoppiminen leivottu sisään OKL:n ja koulujenkin opetussuunnitelmaan
- Osa haasteita ennallaan mutta onneksi paljon on muuttunut :) → tuoreet esimerkit

15–22-VUOTIAIDEN MEDIANKÄYTTÖPROFIILIT (KAARAKAINEN & KAARAKAINEN 2018, N=8661)

- sijoittuvat kokonaisaktiivisuutensa suhteen kahteen aktiivikäyttäjäryhmään sekä yksipuolisten käyttäjien ryhmän välimaastoon
- sosiaalisen, viestinnällisen ja viihteellisen käytön suhteen eivät eroa sosiaalisista tai monipuolisista aktiivikäyttäjistä
- oman digitaalisen sisällön tuottaminen ja sen jakaminen sekä teknologian käyttö opiskeluun vähäisempää kahteen aktiivikäyttäjäryhmään verrattuna
- käyttö on siis paitsi vähäisempää ja rajautuneempaa tiettyihin käyttökohteisiin verrattessa muihin ryhmiin
- peruskoululaisten keskuudessa tyypillisin käyttäjäprofiili (28 %)

- 56 % on poikia
- digitaalinen aktiivisuus vähäisintä
- pelaavat digipelejä eri käyttäjäryhmistä toiseksi eniten, mutta jäävät kaikilla muilla käyttötottomusten osa-alueilla jälkeen muiden ryhmien nuorista
- erityisen vähäiseksi suhteessa muihin nuoriin jäävät teknologian käyttö sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen, viestintään ja digitaalisen viihteeseen
- toisen asteen opiskelijoista vain 17 % tätä ryhmää, kun taas peruskoululaisten keskuudessa yhtä yleinen kuin monipuolisten aktiivikäyttäjien ryhmä (26 %)

Sosiaaliset aktiivikäyttäjät 25 %

- tyttövoittoinen ryhmä (tyttöjä 85 %)
- ahkeria digitaalisten palvelujen käyttäjiä
- käyttävät teknologioita opiskeluun ja oman digitaalisen sisällön jakamiseen, eivät niinkään pelaamiseen
- peruskoululaisten keskuudessa pienin osuus 20 %
- suurin ryhmä toisen asteen opiskelijoista (32 %)

- poikavoittoinen (poikia 66 %)
- kaikkein aktiivisimpia digitaalisten palveluiden käyttäjiä
- erottaa muista nuorista etenkin digipelaamisen runsaus
- digitaalisia käyttötottumuksia voidaan luonnehtia monipuolisiksi, sillä pelaamisen lisäksi he ovat aktiivisia myös kaikilla muilla ulottuvuuksilla
- vahvimmat digitaaliset väline- ja sisältötaidot

NUORTEN MEDIATAIDOT

(TRANSMEDIAALINEN LUKUTAITO 2018)

- Jakautuvat teini-ikäisten keskuudessa epätasaisesti
- Osa muuttuu vain vähän ajan myötä (esim. arvoihin liittyvät taidot), toiset taidot muuttuvat jatkuvasti teknologian vaikutuksesta (kuten sosiaaliseen mediaan liittyvät taidot)
- Taidot ovat sukupuolisuuntautuneita (tytöt ihmissuhteet, pojat pelit)
- Nuoret tiedostavat tarpeen kehittää riskienhallintataitoja
- Teini-ikäiset soveltavat arkioppimisen strategioita uusissa digitaalisissa ympäristöissä
- Matkiminen on keskeinen nuorten harrastama arkioppimisen strategia
- YouTube on yksi tärkeimmistä verkko-oppimisympäristöistä ja sillä on keskeinen asema nuorten median kulutuksessa ja (joissain tapauksissa myös) tuotannossa (Transmediaalinen lukutaito 2018)

Kuitenkin:

- Pieni osa tuottaa sisältöjä, valtaosa edelleenkin seuraa sisällöntuottajia (katsoo YouTubea ym.) tai pelaa, viestittelee (EU Kids Online 2014; Kaarakainen & Kaarakainen 2018)
- ”valtaosa asennoituu varauksellisesti aktiiviseen osallistumiseen ja haluaa olla näkymättömissä” (Matikainen & Villi 2015)

MITEN TEINI- IKÄISET OPPIVAT TOIMIMAAN MEDIASSA? (TRANSMEDIAALINEN LUKUTAITO 2018)

Informaalien oppimisen strategiat

Tutkimusryhmä järjesti hankkeen aikana tunnistetut informaalien oppimisen strategiat kuuteen pääluokkaan.

PÄÄLUOKKA	KUVAUS
Tekemällä oppiminen	Oppija tekee asioita, jotka liittyvät opittavaan taitoon. Tekemiseen liittyy yleensä kokeilemisen ja erehtymisen/epäonnistumisen prosesseja, jotka vähitellen auttavat oppijaa omaksumaan tavoitellun taidon.
Ongelmanratkaisu	Oppija kohtaa haasteen, joka motivoi häntä hankkimaan sen ratkaisemiseen tarvittavan taidon.
Matkiminen / Simulointi	Oppija toistaa toimintoja, toimintatapoja tai ratkaisuja, joita on nähnyt asian paremmin hallitsevan henkilön tekevän.
Pelaaminen	Oppija hankkii uuden taidon pelillistetyssä ympäristössä.
Arviointi	Oppija hankkii tai kehittää taitoa tarkastelemalla omaa tai jonkun toisen toimintaa tai niin, että joku toinen tarkastelee hänen toimintaansa.
Opettaminen	Oppija hankkii taidon siirtämällä tietojaan toisille, mikä samalla innostaa häntä edelleen kehittämään omaa taitoaan tai hankkimaan uusia taitoja, jotka auttavat opetustehtävässä.

TUTKIMUKSIA OPPILAIDEN JA OPETTAJIEN MEDIATAIDOISTA JA -SUHTEISTA

LUKIOLAISTEN TAIDOT: TIEDONHAKU, LÄHTEIDEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI JA ARGUMENTOINTITAIIDOT

MARTTUNEN, SALMINEN, SORMUNEN & UTRIAINEN 2019

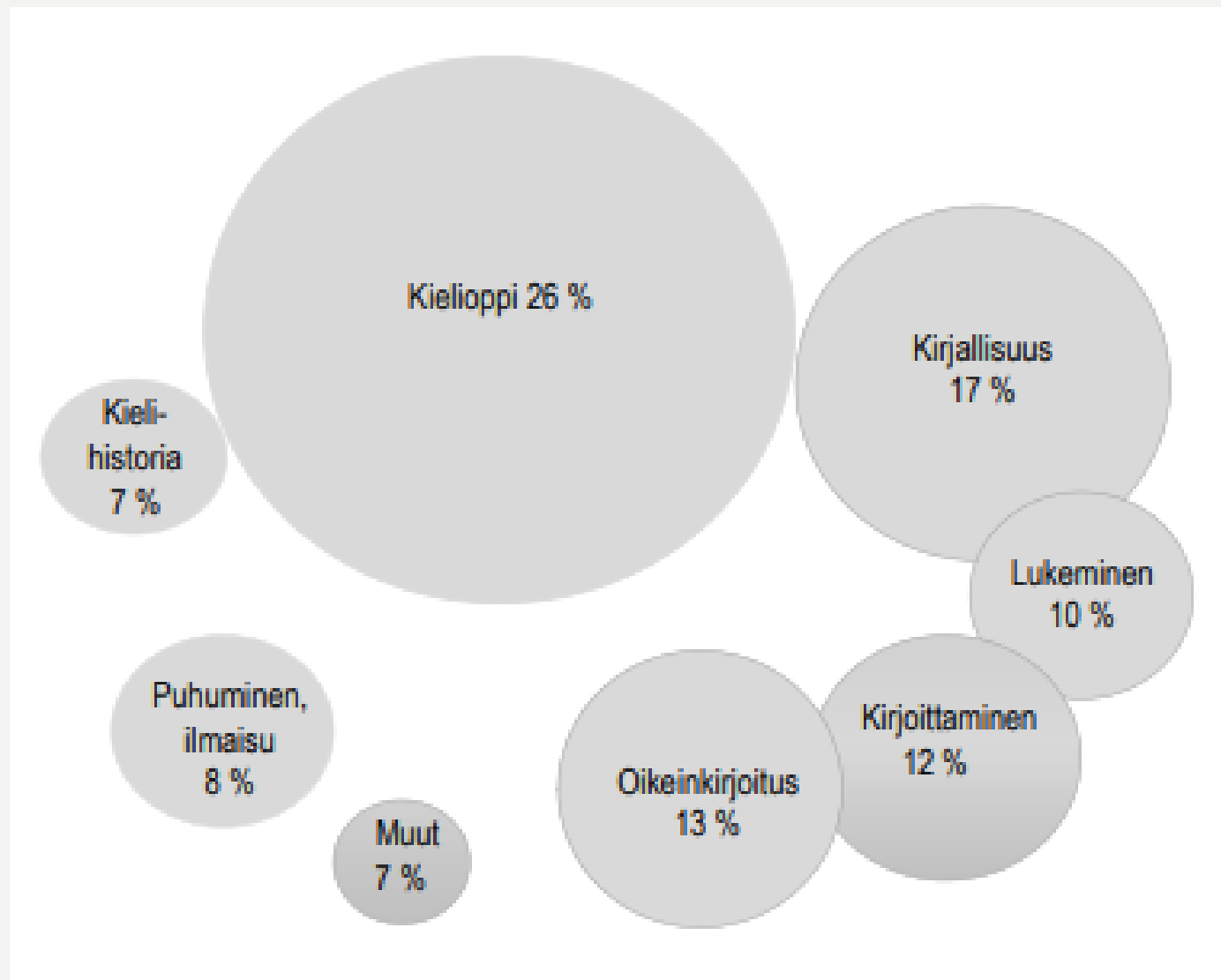
- *Alustavien tulosten mukaan monilla lukiolaisilla oli vaikeuksia argumentointitaitoja edellyttävissä nettilukutehtävissä. Vaikka lähes kaikki opiskelijat kyseenalaistivat lähteiden luotettavuuden, heidän taitonsa perustella arvionsa oli melko heikko. Erityisesti huomiota herätti se, että opiskelijoista suurin osa ei maininnut argumentaation yksipuolisuutta lähteen luotettavuutta heikentävänä tekijänä. Lähteiden analysointitehtävässä opiskelijat tunnistivat lähteen edustaman kannan aiheeseen melko hyvin, mutta kantaa tukevien perusteluiden erittelemisen lähteistä oli heille vaikeaa. Nettilukemisen testitulokset näyttävät olevan yhteydessä siihen, miten proaktiivisia tai passiivisia lukiolaiset ovat oman arkielämänsä tiedonhankinnassa ja kuinka yksipuolisesti tiedonhallinta perustuu sosiaalisen median varaan.*

MILLAISIA TAITOJA TOIMIA YHTEISÖISSÄ?

- Mikkonen 2010: Lukiolaisten taidot argumentoida yleisönosastoteksteissä vaihtelevat suuresti
- Kiili 2012: Osalla lukiolaisista puutteita tekstien kriittisessä analysoinnissa
- Routarinne 2014: Abiturienteilla puutteita tiedonhakutaidoissa
- Pohjola & Jokinen 2009: Tutkimus kolmesta eri alueella sijaitsevasta koulusta: heikompiosaisilta lapsilta puuttui mediakulttuurin yhteisöissä tarvittavia tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä kykyä osallisuuteen
- PISA:n jatkoselvityksen perusteella sosioekonominen tausta alkaa vaikuttaa → hyväosaisten perheiden nuoret lukevat kaunokirjallisuutta ja sanomalehtiä ja pärjäävät koulussa; huono-osaisissa perheissä ei lueta eikä pärjätä (Siren, Leino & Nissinen 2018)
- Kiili & eSeek 2015: 160 Kuudesluokkalaisilla suuria eroja nettilukemisen taidossa (tytöt vs. pojat), monella kritiikitön suhtautuminen mainostekstiin)

- Peruskoulun päättävillä tytöillä keskimäärin tyydyttävät kirjoitustaidot, pojilla välttävät kirjoitustaidot; eroja koulukohtaisissa kirjoitustaidoissa (OPH 1999, 2001, 2003, 2005 ja 2011; Harjunen & Rautopuro 2015)
- Pääjärvi & Palsa 2015: Aikuisten mediataitojen opetus Suomessa retuperällä
- Rasi, Vuojärvi & Hyvönen 2016: Lukuisten tutkimusten perusteella kaikilla aikuisilla ja ikääntyneillä ei ole riittäviä mediataitoja ja puutteita löytyy kaikilta mediataitojen osa-alueilta.
- Mertala ja Salomaa 2016: Kotimaisessa tutkimuksessa varhaiskasvattajat olleet ensisijaisesti suojelupainotteisia tai muuten torjuneet median → mitä tarkoittaa mediakasvatuksessa?
- Mertala 2017: Lastentarhanopettajaopiskelijoilla kritiikitön ja ihaileva suhtautuminen lasten mediataitoihin (2017)

- Luokanopettajaopiskelijoiden (N=38) käsitykset lukutaidosta, digitaalisesta lukutaidosta ja monilukutaidosta kapeita: niihin eivät kuulu esimerkiksi tuottaminen tai yhteiskuntaan osallistuminen (Hankala, Kepler-Uotinen & Kankaanranta 2018)
 - Ruotsin ja vieraiden kielten opettajaopiskelijoilla (N=153) kapea käsitys monilukutaidosta: tuottamista ei mielletä sen osaksi (Penttinen 2018).
 - Luokanopettajat mediakasvattajina (N=28): pieni monitaitureiden etujoukko, valtaosa monipuolisesti mediaa käyttäviä, muutamalla heikot taidot (Hankala 2016)
- Opettajaopiskelijoilla (lastentarhan-, luokan- ja aineenopettajat) opinnoissaan liian vähän mediakasvatusta työelämän tarpeisiin nähden; eri yliopistot tarjoavat opintoja hyvin vaihtelevasti (Salomaa, Palsa & Malinen 2017)

Peruskoululaisten (N=97) käsityksiä äidinkielestä ja kirjallisuudesta oppiaineena (Kulju, Rähä & Mäkinen 2015)

ESIMERKKEJÄ VASTALÄÄKKEISTÄ

- Te! Täällä tänään!
- OPSit
- Suomessa tuetaan hyvin mediakasvatushankkeita
 - (esim. OPH:lta ja OKM:lta vuosina 2009–2013 yhteensä noin 15 miljoonaa euroa (Mediakasvatushankkeet 2009–2013 2014).
- Mediataitojen opetukseen on olemassa valtava määrä tasokasta materiaalia (www.mediakasvatus.fi)
- Lukutaidon kehittämishankkeita lukuisa määrä (esim. Kansallinen lukutaitofoorumi, Lue lapselle, Sanat haltuun, Lukuklaani, Suuri lukuseikkailu...)
- Ilmaista täydennyskoulutusta on saatavilla opettajille (Perustaidot haltuun S2-opettajille, OPH:n luku- ja kirjoitustaidon hankkeet)

OPETTAJAN MEDIASUHDE – MILLÄ LASEILLA KATSELET?

Sukupolvilaseilla?

- Diginatiivit vs digisiirtolaiset (ks. seuraava dia)
- Joukkoviestintäyhteiskunnan ja mediyhteiskunnan sukupolvet (Nieminen 2004)

Heimolaseilla?

- Teknologinen, suojelun, kulttuurintutkimuksen, kriittinen heimo? (Kotilainen & Suoranta 2015)

Sukupuolilaseilla? Kulttuurilaseilla?

Koulutuslaseilla? Ammatti-identiteettilaseilla?

- Keskiluokkaiset opettajat ja kasvattajat?

DIGINATIIVIT? & DIGISIIRTOLAISET?

ei tunneta kaikkia
somekavereita henk. koht.

some ensisijainen
kommunikaatiokanava

useita virtuaalisia identiteet-
tejä eri konteksteissa:
persoonallisuus määrittyy
ulkoisten kuvausten kautta

ei eroa yksityisen ja julkisen
välillä

laajeneva ystävyyden käsite;
ystävyyden määrällistyminen

somekaverit tuttavien eri
yhteyksistä

some täydentää muita kanavia

identiteetti kiinnittynyt aikaan,
paikkaan ja fyysiseen olemuk-
seen

selkeä ero yksityisen ja julkisen
välillä

henkilökohtainen vuoro-
vaikutus ja yhteinen historia
ystävyyssuhteiden perustana

Myllymäki 2012; Rahja 2013 (http://www.mediakasvatus.fi/files/nuorten_mediamaailma_pahkinankuoressa.pdf)

LÄHTEITÄ

- **EU Kids Online 2014.** <http://lsedesignunit.com/EUKidsOnline/>
- Hankala, M. 2016. Luokanopettajien käsitykset itsestään mediankäyttäjinä ja mediakasvattajina. Esitelmä Aikuiskasvatuksen tutkijatapaamisessa Jyväskylässä 18.6.2018
- Hankala, M., Kepler-Uotinen, K. & Kankaanranta, M. 2018. Kohti ilmiölähtöistä oppimista suomen kielen ja kirjallisuuden sekä terveystiedon yhteiskurssilla: luokanopettajaopiskelijat mielenterveyden digitaalista lukutaitoa tutkimassa. Esitelmä Ainedidaktisessa symposiumissa Jyväskylässä 8.–9.2.2018.
- Harjunen, E. & Rautopuro, J. 2015. Kielenkäytön ajattelua ja ajattelun kielentämistä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014: keskiössä kielentuntemus ja kirjoittaminen. Julkaisut 2015:8. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- **Kiili, C. 2012.** Online reading as an individual and social practice. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social research 441. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- **Kaarakainen, S.-S. & Kaarakainen, M.-T.** Tulevaisuuden toivot – Digitaalisten medioiden käyttö nuorten osallisuuden ja osaamisen lähteenä. Media & Viestintä Vol 44 Nro 4. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/77458>
- **Kiili C. & eSeek-hanke 2016:** <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/en/old-research/cognitive-and-behavioral-neuroscience-1/groups-1/cognitive-neuroscience-of-learning-disabilities/research-projects/eSeek/suomeksi>
- **Kotilainen & Suoranta 2005.** Mediakasvatuksen kaipuu – ajatuksia alan kehittämistarpeista. Teoksessa Kotilainen & Sintonen (toim.) Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005/5, 73–77.

- **Kulju, P., Rähä, P. & Mäkinen, M. 2015.** Peruskoululaisten käsityksiä äidinkielestä ja kirjallisuudesta oppiaineena. Teoksessa Harjunen, E. (toim.) Tekstit puntarissa. Ajatuksia äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistuloksista perusopetuksen päättöarvioinnissa 2014 ja 2010. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 2015:10, 85–96
- **Marttunen, M. Salminen, T. Sormunen, E. & Utriainen, U. 2019.** Testattua tietoa lukiolaisten tiedonhaun sekä lähteiden luotettavuusarvioinnin ja argumentaatioanalyysin taidoista. Esitelmä ITK-päivillä Hämeenlinnassa. <https://ohjelma.itk-konferenssi.fi/event/interaktiivinen-tekniikka-koulutuksessa-konferenssi-2/track/testattua-tietoa-lukiolaisten-tiedonhaun-seka-lahteiden-luotettavuusarvioinnin-ja-argumentaatioanalyysin-taidoista-174?source=agenda>
- **Matikainen, J. & Villi, M. 2015.** Aktiivinen yleisö? Tutkimus yleisön asenteista sisällön tuottamista ja jakelua sekä verkossa osallistumista kohtaan. Media & Viestintä 3/2015. <http://mediaviestinta.fi/blogi/aktiivinen-yleiso/>
- Mediakasvatushankkeet 2009–2013 2014. Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla rahoitetuista hankehakemuksista. Kirjoittaneet L. Palsa, S. Pääjärvi, T. Tossavainen ja L. Pekkala. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti: Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja, 1 https://kavi.fi/sites/default/files/documents/kavi_selvitys_mediakasvatushankkeet_2009-2013.pdf
- **Mertala, P. & Salomaa, S. 2016.** Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spišak (toim.) Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, 154–175.
- **Mertala, P. 2017.** Wonder children and victimizing parents – preservice early childhood teachers’ beliefs about children and technology at home. Early Child Development and Care. DOI:10.1080/03004430.2017.1324434c
- **Mikkonen, I. 2010.** ”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Jyväskylä Studies in Humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- **Myllymäki, M. 2012.** Lapset ja nuoret sosiaalisessa mediassa. Teoksessa H. Niemi, & R. Sarras. (toim.) Tykkää tästä. Opettajan ammattietiikka sosiaalisen median arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus 9–21. Mari Hankala, OKL, JY

- Opetushallitus 1999–2011; Opetushallituksen toteuttamat äidinkielen ja kirjallisuuden kansalliset peruskoulun päättöarvioinnit, joista viimeisin Lappalainen, H.-P. 2011. Sen edestä löytyä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2010. Koulutuksen seurantaraportit 2011:2. Helsinki: Opetushallitus.
- Penttinen, Esa 2018. Monilukutaito ruotsin ja vieraan kielen opettajaopiskelijoiden kokemana. Esitelmä Ainedidaktisessa symposiumissa Jyväskylässä 8.–9.2.2018.
- **Pohjola, K. & Jokinen, K. 2009.** Media oppimisympäristönä ja haasteena koululle. Nuorisotutkimus 27 (1), 4–20.
- **Pääjärvi, S. & Palsa, L. 2015.** Entäs aikuiset? Katsaus medialukutaidon edistämiseen digitalisoituvassa Suomessa. Aikuiskasvatus 3/2015.
- **Rasi, P., Vuojärvi, H. & Hyvönen, P. 2016.** Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spišak (toim.) Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, 198–216.
- **Routarinne, S. 2014.** Tiedon valintaa ja arvioinnin taitoja. Raportti ylioppilastutkinnon toisen äidinkielen kokeen kehittämiskokeilusta yhdeksässä suomenkielisessä lukiossa 2012–2013. Helsinki: Ylioppilastutkintolautakunta ja Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta.
http://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/raportit_tutkimukset/tiedon_valintaa_ja_arvioinnin_taitoja_2014.pdf
- **Transmediaalinen lukutaito uudessa mediaekologiassa 2018.** Suomentanut R. Koskimaa.
https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/33910/Scolari_TL_whit_fin.pdf?sequence=3&isAllowed=y